

<https://helda.helsinki.fi>

Vapaaehtoistyö ja hyväntekeväisyys

Danielsbacka, Mirkka

Gaudeamus

2020

Danielsbacka , M , Hämäläinen , H & Tanskanen , A 2020 , Vapaaehtoistyö ja hyväntekeväisyys . julkaisussa H Hämäläinen , A O Tanskanen & M Danielsbacka (toim) , Suomalainen auttaminen . Gaudeamus , Sivut 182-195 .

<http://hdl.handle.net/10138/327505>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

10

VAPAAEHTOISTYÖ JA HYVÄNTEKEVÄISYYS

Hans Hämäläinen, Antti O. Tanskanen & Mirkka Danielsbacka

Hyväntekeväisyyteen [olen antanut] aika paljon. Kaiken maailman paikkoihin on laitettu kyllä rahaa. Tämmösii mistä nyt luulis et jotain apua on ihmisille. (Nainen, 67 vuotta)

Ihmiset tapaavat auttaa eniten sukulaisiaan sekä ystäviään, mutta myös tuntemattomia tuetaan esimerkiksi tekemällä palkatonta vapaaehtoistyötä ja lahjoittamalla rahaa tai muuta omaisuutta vaikkapa kerjäläiselle tai hyväntekeväisyyteen. Hyväntekeväisyyttä ja vapaaehtoistyötä on esiintynyt laajasti läpi historian, mutta kattavien palvelu- ja etuusjärjestelmien rakentamisen myötä niistä on tullut monissa kehittyneissä maissa yksilöiden hyvinvoinnin kannalta toissijaisia. Siitä huolimatta vapaaehtoinen tuntemattomien auttaminen on esimerkiksi Suomessa edelleen olennainen osa kansalaisyhteiskuntaa ja taloudellisestikin merkittävää toimintaa.¹

Tässä luvussa tarkastelemme suomalaisia vapaaehtoistyön tekijöinä ja hyväntekeväisyyteen lahjoittajina. Tutkimme Sukupolvien ketju -hankkeen vuoden 2012 aineistojen avulla suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa sukupolven osallistumista vapaaehtoistyön tekemiseen ja hyväntekeväisyyteen lahjoittamista. Selvitämme, kuinka yleistä toimintaa ne ovat ja ilmeneekö niiden kohdalla sukupolvien välisiä eroja. Pohdimme myös, mikä

motivoi ihmisiä auttamaan tuntemattomia; onko esimerkiksi osallistuminen vapaaehtoistyöhön ja hyväntekeväisyyteen yhteydessä vastaajien onnellisuuteen?

TUNTEMATTOMIEN AUTTAMINEN HYVINVOINTIVALTIOISSA

Vaikka julkiset palvelu- ja etuusjärjestelmät ovat vähentäneet vapaaehtoistyön ja hyväntekeväisyyden merkitystä yksilöiden hyvinvoinnin kannalta, on niihin osallistuminen laajaa myös maissa, joissa hyvinvointivaltio kantaa päävastuun yksilöiden hyvinvoinnista, kuten toimeentuloon, koulutukseen ja terveydenhoitoon liittyvissä asioissa. Tutkimusten mukaan hyvinvointivaltio saattaa jopa kannustaa tuntemattomien auttamiseen. Yli 50-vuotiaiden tekemää vapaaehtoistyötä useissa Euroopan maissa vertailleet tutkimukset osoittavat, että vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa näkyy selvä jako kattavampien ja suppeampien hyvinvointivaltioiden välillä: vapaaehtoistyöhön ja hyväntekeväisyyteen osallistutaan yleisimmin Pohjois-Euroopassa ja harvimminkin Etelä-Euroopassa, Keski-Euroopan jäädessä näiden välille.² Maiden väliset erot ovat varsin suuria. Esimerkiksi Tanskassa ja Ruotsissa yli 50-vuotiaista melkein viidennes vastaajista ilmoitti tehneensä vapaaehtois- tai hyväntekeväisyystyötä kyselyä edeltäneen kuukauden aikana, mutta Espanjassa ja Kreikassa vastaava osuus oli vain parin prosentin luokkaa.³

Etelä- ja Pohjois-Euroopan maiden erot voivat osaltaan liittyä (epävirallisen) sukulaisavun laajuuteen, jolloin Etelä-Euroopassa tyypilliset tiiviit sukulaissuhteet⁴ saattavat korvata muuta sosiaalista osallistumista.⁵ Toisaalta Pohjois-Euroopassa myös sukulaiaan auttaa suurempi osa ihmisistä kuin Etelä-Euroopassa, joskaan apua ei yleensä anneta kovin usein (ks. luku 5). Vapaaehtoistyön ja hyväntekeväisyyden yleisyyden taustalla voi olla se, että vahvoissa

hyvinvointivaltioissa ihmisillä on keskimäärin paremmat mahdollisuudet osallistua tuntemattomien auttamiseen. Valtion vastatessa hyvinvoinnin ydinalueista vapaaehtoistoiminta kohdistuu yleensä ”kevyempiin” kohteisiin, kuten vapaa-ajan harrastuksiin (esimerkiksi sairaiden hoitamisen sijaan), mikä niin ikään saattaa madaltaa kynnystä osallistua vapaaehtoistyöhön.

Hyvinvointivaltion laajuuden ja tuntemattomien auttamisen suhde ei välttämättä ole täysin suoraviivainen. Eri maissa vapaaehtoistyö ja hyväntekeväisyys saatetaan ymmärtää eri tavoin, mikä voi heijastua tuloksiin avun yleisyydestä.⁶ Palvelu- ja etuusjärjestelmien laajuus voi vaikuttaa myös siihen, millaista vapaaehtoistoimintaa ihmiset tekevät. Esimerkiksi Yhdysvalloissa julkisen sektorin tarjoama tuki on minimaalista ja suuri osa vapaaehtoistyöstä liittyy sosiaali- ja terveysalaan sekä koulutukseen. Sen sijaan Ruotsissa, jonka hyvinvointivaltiojärjestelmä on yksi maailman kattavimmista, vapaaehtoistyötä tehdään pääsääntöisesti kulttuurin, vapaa-ajan ja virkistystoiminnan sekä esimerkiksi ammattiliittojen piirissä.⁷ Kattavissa hyvinvointivaltioissa vapaaehtoistoiminta saattaa siis keskittyä enemmän hyvinvointijärjestelmien ydinalueiden ulkopuolelle verrattuna maihin, joissa julkisen vallan tarjoama turva yksilöille on suppeampi. Tämä on odotuksenmukaista, sillä hyväntekeväisyys ja vapaaehtoistyö liittyvät yleensä vahvasti autettavien tarpeisiin.

Seuraavassa sitaatissa suuriin ikäluokkiin kuuluva haastateltava kertoo valmiudestaan auttaa tuntemattomia sekä pohtii hyväntekeväisyyden ja julkisen vallan järjestämän auttamisen suhdetta:

Jos kerjäläinen tulee joskus vastaan ni kyllä mä annan sille rahaa yleensä. Aattelen sen sillä lailla että ihmiset jotka kerjää ni niillä on varmaan yleensä toivottavasti niinku jonkilainen akuutti kysymys. [...] Mut en mä lähtis siihen että hyväntekeväisyys korvais sen yhteiskunnan vastuun, että kyllä meil on varaa siihen. Kyl

mun nähdäkseni yhteiskunnan pitäis olla sellanen että se hoitaa ihmiset silloin ku ihmiset tarvitsee apua. (Mies, 67 vuotta)

Lainaus kuvaa suomalaista ilmapiiriä sikäli hyvin, että Suomessa vapaaehtoistyöllä ja hyväntekeväisyydellä on väestön hyvinvoinnin turvaamisessa lähinnä valtion tehtäviä täydentävä rooli. Aktiivista osallistumista hyväntekeväisyyteen tai vapaaehtoistyön tekemistä ei Suomessa yleensä mielletä samalla tavalla yksilöiden moraaliseksi velvollisuudeksi kuin suppean julkisen sosiaaliturvan maissa, kuten Yhdysvalloissa.⁸

Huolimatta siitä, että Suomessa julkinen sektori kantaa päävastuun yksilöiden hyvinvoinnista, valtaosa suomalaisista kuitenkin harjoittaa hyväntekeväisyyttä tai tekee vapaaehtoistyötä.⁹ Tilastokeskuksen vuoden 2009 ajankäyttötutkimuksessa kaksi viidesosaa vastaajista ilmoitti tehneensä vapaaehtoistyötä edeltäneen vuoden aikana.¹⁰ Vapaaehtoistyö liittyy yleensä urheiluun tai liikuntaan, sosiaali- ja terveysalaan sekä kasvatukseen.¹¹ Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) teettämässä kyselyssä melkein kolme neljäsosaa vastaajista kertoi lahjoittaneensa rahaa hyväntekeväisyyteen. Yleisimmin rahaa oli lahjoitettu sotaveteraanien ja lasten tukemiseen sekä kansainväliseen katastrofiapuun.¹²

Sukupolvien ketju -hankkeen vuoden 2012 kyselyissä tiedusteltiin osallistumisesta tuntemattomien auttamiseen. Suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa sukupolven vastaajilta kysyttiin, ovatko he edeltäneen 12 kuukauden aikana lahjoittaneet rahaa jollekin hyväntekeväisyysjärjestölle, antaneet vaatteita tai tavaroita keräykseen, auttaneet rahallisesti kerjäläistä tai tehneet vapaaehtoistyötä. Logistisen regressioanalyysin avulla laskettujen ennustettujen todennäköisyyksien mukaan suurten ikäluokkien vastaajista 58 prosenttia lahjoittaa rahaa hyväntekeväisyysjärjestölle ja hieman yli puolet antaa vaatteita tai tavaroita keräykseen. Vapaaehtoistyötä tekee noin viidennes, ja vain kuusi prosenttia

antaa rahaa kerjäläiselle. (Ks. liitekuvio 10.1.) Nuoremman sukupolven kohdalla todennäköisyys osallistua vaate- tai tavarakeräykseen (65 prosenttia) on korkeampi kuin suurilla ikäluokilla, mutta vapaaehtoistyötä tehdään hieman vähemmän (17 prosenttia). Sen sijaan hyväntekeväisyyteen lahjoittaminen (58 prosenttia) ja rahan antaminen kerjäläiselle (6 prosenttia) ovat yhtä yleisiä kuin suurilla ikäluokilla. (Ks. liitekuvio 10.2.) Kyselylomakkeissa ei tiedusteltu tarkemmin avun sisällöstä, mutta haastatteluissa erityisesti sotaveteraanit, vanhukset ja lapset sekä vähävaraiset mainittiin tärkeiksi avun kohteiksi.

Sehän on takuuvarma juttu et nää sotaveteraanit ja veteraanikeräykset, nii niihin mä osallistun aina. [...] Se on vaan se veteraanihomma joo... minä en todellakaa rahota esimerkiksi Geenpeacea. (Mies, 64 vuotta)

Oon mä koko ajan [antanut hyväntekeväisyyteen]. Sen mukaan mitä on vaan pystynyt, että lähinnä noille järjestöille jotka lapsia auttaa. (Mies, 64 vuotta)

Molempien sukupolvien vastaajien kohdalla on varsin yleistä, että heillä on kokemusta useammasta kuin yhdestä edellä mainituista auttamismuodoista.¹³ Myös haastatteluaineistosta käy selville, että tukea saatetaan antaa monin tavoin ja useampaan eri kohteeseen. Haastateltavat eivät aina välttämättä edes mieltäneet antamaansa tukea hyväntekeväisyydeksi, kuten seuraavasta lainauksesta ilmenee:

Me ollaan ton [meidän järjestön] kautta tehty vapaaehtoistyötä. Et kun meil on näit tempauksii niin, ne tuotot käytetään johonki hyväntekeväisyyteen. Et me ollaan muun muassa tonne turvataloon viety semmosia starttipaketteja nuorille, kun ne lähtee

sieltä turvatalosta perustaa oman kodin. Sit on kaikkia näitä vanhusten, vanhuksille ja sitä nuorisotyöhön mennyt. [...] Ja sitä toinen mikä ehkä ei oo mun mielestä hyväntekeväisyyttä mutta tota Greenpeacehan mä oon tukenut kanssa. [...] Et tota sen tyyppistä. Vanhuksille apua ja vähävaraisille perheille ja nuorille ja tällasta. (Nainen, 67 vuotta)

Todennäköisyys osallistua johonkin edellä mainituista auttamistavoista on molemmissa sukupolvissa likipitään sama, sillä niin suurista ikäluokista kuin heidän aikuisista lapsistaan noin 15 prosenttia ei osallistu mihinkään niistä. Sukupolvierojen sijaan osallistumisessa näkyy sukupuolten mukaisia eroja: molempien sukupolvien naiset tekevät vapaaehtoistyötä, lahjoittavat rahaa ja osallistuvat keräyksiin todennäköisemmin kuin miehet. Sen sijaan kerjäläisiä miehet ja naiset auttavat yhtä epätodennäköisesti.

Haastatteluissa tuntemattomien auttamiselle laitettiin rajoja. Omat läheiset ja heidän avuntarpeensa asetettiin etusijalle, jolloin ei enää riittänyt resursseja tai halua osallistua vapaaehtoistyöhön tai hyväntekeväisyyteen. Haastatteluissa kerrottiin myös epäluottamuksesta hyväntekeväisyyden organisoijia kohtaan, mikä voi vaikuttaa auttamishalukkuuteen.

Joo kyllä mä pyrin jonkin verran [antaa hyväntekeväisyyteen] mutta en kyllä ihan niinkun suurelta määrin. Vaan nää niinkun tämmöset vanhat [oman] lähipiirin ihmisetkin ovat niin tärkeitä joita voi auttaa. Mutta niin tota en oo kyllä koko eläkettä laittanu enkä tuu laittamaan sitten muulle maailmalle. (Nainen, 68 vuotta)

Mun suhtautumiseni tämmöseen niinku hyväntekeväisyyteen on muodostunu jonkun verran kielteisemmäksi. Sun on vaikea tietää kuka taho, mikä taho, mikä instanssi, mikä järjestö on niinku

oikealla asialla. On liian paljon esimerkkejä siitä, että sitä hyväntekeväisyyttä käytetään väärin. Ja sun kukkarollas ja sun taskuilla on kaiken maailman niiku matkasaarnaajaa ja myyntimiestä ja feissaajaa ja jotka tahtoo sun rahojas samaan aikaan, ku sä kuitenkin maksat veroja ja sun verotaakkaa nostetaan. (Mies, 67 vuotta)

AUTTAMISTA ENNUSTAVAT TEKIJÄT

Yhteiskunnallisen ympäristön ohella vapaaehtoistyöhön ja hyväntekeväisyyteen osallistuminen on yhteydessä moniin yksilöllisiin seikkoihin. Sekä Suomea että muita länsimaita koskevista empiirisistä tutkimuksista käy ilmi, että useat auttamismahdollisuuksiin liittyvät tekijät, kuten hyvä terveydentila, korkea koulutus- ja tulotaso sekä eläminen parisuhteessa, ovat yhteydessä vapaaehtoistyön tekemiseen ja hyväntekeväisyyteen lahjoittamiseen.¹⁴ Suomalaisissa tarkasteluissa on havaittu, että koulutetut ja hyvin toimeentulevat ihmiset osallistuvat vapaaehtoistyöhön ja hyväntekeväisyyteen kouluttamattomia ja pienituloisia yleisemmin.¹⁵ Myös henkilön ikä on yhteydessä todennäköisyyteen osallistua vapaaehtoistyöhön: elämän alkupuolella ikä on positiivisesti yhteydessä vapaaehtoistyön tekemiseen, mutta mentäessä kohti elämän ehtookynnystä – jolloin henkilön terveys tavallisesti heikenee vuosien karttuessa – yhteys on päinvastainen.¹⁶

Osallistuminen vapaaehtoistyöhön luonnollisesti edellyttää, että siihen liikenee aikaa. Useita Euroopan maita tarkastelleen tutkimuksen mukaan osa-aikatyössä olevat tekevät todennäköisemmin vapaaehtoistyötä kuin täyspäiväisesti työskentelevät.¹⁷ Yleisesti ottaen eläkeläiset tekevät Euroopassa vähemmän vapaaehtoistyötä kuin työssäkäyvät, mutta yli 50-vuotiaista eläkkeellä olevat osallistuvat enemmän vapaaehtoistyöhön kuin vielä työelämässä olevat.¹⁸ Vastaavasti hyväntekeväisyyteen lahjoittaminen edellyttää taloudellisia resursseja, ja konkreettisen varallisuuden

ohella myös oman taloudellisen tilanteen mieltäminen hyväksi vaikuttaa myönteisesti lahjoittamiseen.¹⁹

Auttamiskäyttäytyminen on yhteydessä myös yksilön arvoihin ja sosiaalisiin suhteisiin. Esimerkiksi uskonnolliset henkilöt osallistuvat muita enemmän tuntemattomien auttamiseen sekä Suomessa että muualla.²⁰ Tämä voi liittyä siihen, että auttaminen on tyypillisesti kiinteä osa uskonnollisten ryhmien toimintaa. Auttaminen vaikuttaa vertaisten, tässä tapauksessa muiden saman uskonnollisen yhteisön jäsenien, keskuudessa nautittavaan sosiaaliseen arvostukseen. Lisäksi uskonnollisissa tapahtumissa henkilö kohtaa tyypillisesti jatkuvasti mahdollisuuksia auttaa erilaisten keräysten ja vapaaehtoistoiminnan muodossa. Muiden auttaminen voi hyödyttää yksilöä parantamalla hänen mainettaan, kun taas auttamisesta kieltäytyminen voi olla oman maineen kannalta hyvin haitallista. Kokeellisissa tutkimuksissa on havaittu, etteivät uskonnolliset henkilöt tee lahjoituksia muita todennäköisemmin, mikäli lahjoitukset annetaan anonyymisti ja ”maallisiin” kohteisiin.²¹

MIKÄ MOTIVOI AUTTAMAAN TUNTEMATTOMIA?

Kyllä [koen rahan lahjoittamisen] erittäin tärkeeks. Jos itsellä on, niin siitä voi hyvin kyllä antaa vähän poiski. (Nainen, 69 vuotta)

Edellä suuriin ikäluokkiin kuuluva haasteltava kertoo kokevansa hyväntekeväisyyteen lahjoittamisen itselleen tärkeäksi ja kuvaillee asennoitumistaan siihen myönteiseksi. Hyväntekeväisyyteen lahjoittaminen ja vapaaehtoistyön tekeminen on Suomessa varsin yleistä, mutta mikä motivoi ihmisiä siihen? Viime vuosina aihetta on lähestytty tutkimuksissa kysymällä, voiko toisten auttamisesta saada jonkinlaista hyötyä itselleen. Tuntemattomien ihmisten

auttamisen motiiveja on selvitetty useilla eri tieteenaloilla, kuten taloustieteessä, psykologiassa, sosiologiassa, teologiassa ja filosofiassa.²² Kysymys on herättänyt kiinnostusta myös evoluutiopsykologien keskuudessa.

Evolutiivisesta näkökulmasta tarkasteltuna muiden ihmisten auttamisesta on täytynyt olla ihmisen evoluutioympäristössä jotakin hyötyä yksilön selviytymiselle tai lisääntymiselle, jotta se on voinut yleistyä luonnonvalinnan prosessissa osaksi ihmisen käyttäytymistaipumuksia. Evoluutioympäristöllä viitataan ympäristöön, jolta valtaosa ihmisten evolutiivisista sopeumista on todennäköisesti peräisin eli ajalta noin 120 000–10 000 vuotta sitten, jolloin ihmiset nykykäsityksen mukaan elivät pienissä mesästäjä-keräilijöiden yhteisöissä. Yhteistyöverkostojen ulkopuolelle jääminen on evoluutiohistoriassa merkinnyt lähes varmaa kuolemaa, koska ihmisten selviytyminen on riippunut yhteistyöstä muun muassa ravinnon hankinnassa ja vihollisilta suojautumisessa. Näin ollen yhteistyökykyiset ovat evoluutiohistoriassa saavuttaneet merkittävää etua, minkä vuoksi taipumus yhteistyön tekemiseen on voinut ihmiskannalla yleistyä.²³ Nykyihminen elää toki pääsääntöisesti hyvin erilaisissa ympäristöissä kuin metsästäjä-keräilijät, mutta osa käyttäytymistaipumuksista juontaa edelleen juurensa evoluutioympäristöstä, mikä saattaa selittää ihmisten vahvan taipumuksen tukea myös itselleen tuntemattomia henkilöitä.

Tuntemattomien auttaminen kumpuaa luultavasti tunteista, joita ihmiset ovat taipuvaisia kokemaan kohdatessaan apua tarvitsevia. Monet tunteet ovat puolestaan muovautuneet evoluutioympäristössä tukemaan tietynlaisia käyttäytymisalttiuksia, jotka ovat edistäneet yksilöiden selviytymistä.²⁴ Myönteiset tuntemukset saattavat ohjata tuntemattomien auttamiseen ikään kuin palkitsemalla auttajaa. Toisaalta ihmiset eivät aina välttämättä koe myönteisiä tunteita auttaessaan muita, ja evolutiivinen näkökulma

painottaakin vahvasti myös ympäristön ja olosuhteiden merkitystä.²⁵ Mikäli esimerkiksi omat resurssit ovat hyvin niukat, ei tuntemattomien auttaminen välttämättä aiheuta myönteisiä tunteuksia, koska vähäisten resurssien käyttäminen muiden hyödyksi voi heikentää ratkaisevasti henkilön ja hänen läheistensä tilannetta.

Useissa eri maissa tehdyissä tutkimuksissa on tarkasteltu tuntemattomien auttamisen yhteyttä auttajan hyvinvointiin, kuten terveydentilaan, elinikään sekä koettuun tyytyväisyyteen ja onnellisuuteen.²⁶ Kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu hyväntekeväisyyteen ja vapaaehtoistyöhön osallistumisen olevan usein yhteydessä yksilön onnellisuuteen, jota voidaan pitää merkittävänä hyvinvoinnin mittarina. Esimerkiksi saksalaisen tutkimuksen mukaan toistuvasti vapaaehtoistyötä tekevät ovat tyytyväisempiä elämäänsä kuin ne, jotka eivät tee lainkaan vapaaehtoistyötä.²⁷ Vastaavanlaisia tuloksia vapaaehtoistyön ja onnellisuuden välisistä yhteyksistä on saatu useissa muissa tutkimuksissa.²⁸ Hyväntekeväisyyteen lahjoittamisella saattaa niin ikään olla onnellisuutta edistävä vaikutus,²⁹ mutta on myös tutkimuksia, joissa sellaista yhteyttä ei ole löydetty.³⁰ Lahjoittamisen kohdalla rahamäärä ei näytä olevan yhteydessä onnellisuuteen,³¹ vaan jo pienikin lahjoitus hyväntekeväisyyteen voi lisätä auttajan onnellisuutta.³² Sen sijaan vapaaehtoistyöhön osallistumisen myönteinen vaikutus henkilön omaan hyvinvointiin voi riippua siitä, kuinka paljon vapaaehtoistyötä tehdään.³³

Hyväntekeväisyyteen lahjoittaminen ja vapaaehtoistyön tekeminen voivat kohentaa henkilön omaa hyvinvointia, mutta vaikutuksen on havaittu vaihtelevan iän ja elämäntilanteen mukaan. Vaikka vapaaehtoistyön tekeminen voi kohentaa hyvinvointia iäkkäämmillä henkilöillä, yhteys ei välttämättä ole samanlainen nuorempien ikäpolvien kohdalla.³⁴ Tämä liittyyne eri ikäisten ihmisten erilaisiin elämäntilanteisiin. Esimerkiksi eläkkeelle siirtyneillä on

yleensä enemmän aikaa osallistua vapaaehtoistoimintaan kuin vielä työelämässä olevilla nuoremmilla ikäryhmillä. Rahalahjoitusten osalta tilanne on usein päinvastainen, sillä eläkeläisillä on tavallisesti matalammat tulot kuin työelämässä mukana olevilla.

Kansainvälisten tutkimusten perusteella tuntemattomien auttaminen on siis yhteydessä auttajan onnellisuuteen, mutta yhteys voi vaihdella sekä auttamistavan että auttajan iän mukaan. Hyväntekeväisyyteen osallistumisen ja vapaaehtoistyön tekemisen yhteyttä onnellisuuteen on tutkittu myös Sukupolvien ketju-hankkeen vuoden 2012 aineistojen pohjalta.³⁵ Tutkimuksessa yhdistettiin edellä esitetyt vapaaehtoistyön ja hyväntekeväisyyden muodot neliluokkaiseksi summamuuttujaksi, jota kutsumme tässä vapaaehtoisavuksi (0 = ei ole osallistunut mihinkään, 1 = yhteen, 2 = kahteen ja 3 = kolmeen tai neljään muotoon). Kyse-lyssä onnellisuutta mitattiin henkilön oman arvion perusteella. Vastaajia pyydettiin kertomaan asteikoilla 0–10, kuinka onnelliseksi he mieltävät itsensä (0 = erittäin onneton, 5 = ei onnellinen eikä onneton, 10 = erittäin onnellinen). Analyyseissa otettiin huomioon lukuisia muita onnellisuuden mahdollisesti vaikuttavia tekijöitä, kuten vastaajan sukupuoli ja perhetilanne sekä sosioekonominen asema, joita on käsitelty aiemmin tässä luvussa.

Suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa sukupolven vastaajat olivat keskimäärin melko onnellisia. Koetun onnellisuuden keskiarvo oli suurten ikäluokkien edustajilla 7,3 ja nuoremmalla sukupolvella 7,6. Vapaaehtoistyötä tehneiden ja hyväntekeväisyyteen lahjoittaneiden osuudet olivat molemman sukupolven kohdalla melko samanlaiset: noin kaksi viidesosaa vastaajista oli osallistunut yhteen, suurin piirtein kolmannes kahteen ja reilu kymmenes kolmeen tai neljään auttamisen muotoon. Viitisentoista prosenttia ei ollut osallistunut mihinkään niistä. Tutkimuksessa havaittiin, että suurten ikäluokkien edustajista yhteen, kahteen tai useampaan auttamisen muotoon osallistuneet

kokivat itsensä onnellisemmiksi kuin ne, jotka eivät olleet osallistuneet lainkaan. Nuoremman sukupolven osalta auttamisen ja onnellisuuden suhde oli samansuuntainen, joskin vapaaehtoistyön ja hyväntekeväisyyden yhteys onnellisuuteen osoittautui tilastollisesti merkitseväksi ainoastaan niiden kohdalla, jotka olivat osallistuneet kahteen auttamismuotoon.

Apumuodoittain tarkasteltuna ilmeni, että suurista ikäluokista erityisesti vapaaehtoistyötä tehneet olivat onnellisempia kuin ne, jotka eivät olleet sitä tehneet. Nuoremman sukupolven kohdalla puolestaan hyväntekeväisyyteen rahaa lahjoittaneet kokivat itsensä onnellisemmiksi kuin ne, jotka eivät olleet osallistuneet hyväntekeväisyyteen. Suurten ikäluokkien osalta havaittu vapaaehtoistyön ja onnellisuuden yhteys saattaa liittyä elämänvaiheeseen: valtaosa suurten ikäluokkien edustajista oli tutkimusaineistoa kerätessä jo eläkkeellä, eikä heillä yleensä ollut enää alaikäisiä lapsia huolehdittavanaan. Heillä oli siis luultavasti enemmän aikaa osallistua vapaaehtoistyöhön. Suurten ikäluokkien aikuisilla lapsilla elämäntilanne on tyypillisesti täysin toinen, eikä aikaa vapaaehtoistyön tekemiseen yleensä samalla tavoin liikene. Tämä saattaa selittää sen, että vapaaehtoistyöhön osallistuminen ei ollut tämän sukupolven kohdalla yhteydessä onnellisuuteen.³⁶ Eräs eläkkeelle jo jäänyt suurten ikäluokkien jäsen pohti ajallisten resurssien ja vapaaehtoistyön tekemisen välistä suhdetta näin:

Nyt on ruvennu miettii sitä, että nyt ku tätä vapaa-aikaa on taas vapautunu enemmän, niin että pitäiskö lähtee johonkin vapaaehtoistoimintaan, mutta en oo vielä ruvennu. (Nainen, 66 vuotta)

Vapaaehtoistyöstä saatetaan myös etsiä elämään uutta sisältöä. Eläkkeellä olevat suurten ikäluokkien edustajat kertoivat kuitenkin myös siitä, että vapautunutta aikaa vietetään mielellään omien läheisten, ennen kaikkea lastenlasten kanssa:

Jos lapsenlapsia ei olis, niin se olis joku tyhjiö mikä olis pitänyt varmaan jollain muulla tavalla paikata. Nyt kun on eläkkeellä, ehkä sitä sit menis jotain vapaaehtoistyötä harrastamaan tai jotain. Mutta nyt ei tarvi ajatella että mitä tekis kun on ne lapsenlapset, et sieltä tulee sopivasti sitä ohjelmaa. (Nainen, 67 vuotta)

Sukupolvien erilaiseen elämäntilanteeseen saattaa liittyä myös se, että vapaaehtoistyön tekemisen sijaan nuoremmalla sukupolvella rahan lahjoittaminen hyväntekeväisyysjärjestöille on yhteydessä onnellisuuteen.³⁷ Suurten ikäluokkien aikuisilla lapsilla on keskimäärin paremmat taloudelliset mahdollisuudet lahjoittaa rahaa hyväntekeväisyyteen kuin heidän eläkkeellä olevilla vanhemmillaan. Auttaminen taas on yleensä emotionaalisesti palkitsevampaa, mikäli se ei ole kuormittavaa. Nuorempi sukupolvi saattaa siis ”ostaa” onnellisuutta antamalla rahaa hyväntekeväisyyteen. On kuitenkin syytä painottaa, että edellä esitetyt tutkimustulokset kertovat auttamisen ja onnellisuuden yhteydestä mutta eivät niiden syy-seuraussuhteesta. On esimerkiksi mahdollista, että onnelliset ihmiset auttavat tuntemattomia enemmän kuin onnettomat tai että onnellisuus ja auttaminen edistävät toinen toistaan.³⁸

TUNTEMATTOMIEN AUTTAMINEN SUOMESSA

Suomessa vapaaehtoistyö ja hyväntekeväisyys täydentävät ja tukevat julkisia palveluita. Niihin osallistuminen on varsin yleistä, ja tuntemattomien auttaminen onkin yhteiskunnallisesti ja kansantaloudellisesti tärkeää toimintaa.³⁹ Vapaaehtoistyön tekeminen ja hyväntekeväisyyteen lahjoittaminen ovat myönteisesti yhteydessä myös auttajan omaan hyvinvointiin. Sukupolvien ketju-aineistoissa tämä näkyi siten, että suurten ikäluokkien edustajista vapaaehtoistyötä tekevät olivat onnellisempia kuin ne, jotka

eivät osallistuneet siihen, kun taas nuoremman tutkitun sukupolven kohdalla hyväntekeväisyyteen lahjoittaminen oli yhteydessä onnellisuuteen.

Vapaaehtoistyötä ja hyväntekeväisyyttä pidetään yleensä myönteisinä asioina. Kääntöpuolena on kuitenkin se, että vapaaehtoisuuteen perustuva auttaminen ei välttämättä kohdistu niiden hyväksi, jotka eniten tarvitsevat apua. Kansalaisten avun turvaamisen näkökulmasta on tärkeää, että vapaaehtoistyö ja hyväntekeväisyys eivät korvaa julkisia palveluita, jotta kukaan ei jäisi vaille tarvitsemaansa apua.

10. Vapaaehtoistyö ja hyväntekeväisyys

1. Saari & Saukko 2011; Yeung 2002.
2. Hank & Erlinghagen 2009; 2010; Haski-Leventhal 2009.
3. Hank & Erlinghagen 2010.
4. Esim. Kohli ym. 2009.
5. Hank & Erlinghagen 2009.
6. Esim. Musick & Wilson 2007.
7. Lundström & Svedberg 2003; Musick & Wilson 2007.
8. Grönlund 2012b.
9. Esim. Saari & Saukko 2011; Yeung 2002.
10. Hanifi 2011; 2013.
11. Hanifi 2013; Yeung 2002.
12. Pessi 2008.
13. Tanskanen & Danielsbacka 2015.
14. Erlinghagen & Hank 2006; Hanifi 2013; Hank & Erlinghagen 2010; Musick & Wilson 2007; Pessi 2008; Wiepking & Bekkers 2012.
15. Hanifi 2013; Pessi 2008.
16. Hank & Erlinghagen 2010.
17. Gil-lacruz ym. 2017.
18. Erlinghagen & Hank 2006.
19. Esim. Pessi 2008; Wiepking & Breeze 2012.
20. Grönlund 2012a; Musick & Wilson 2007.
21. Ks. Bekkers & Wiepking 2011.
22. Pessi & Saari 2011.
23. Trivers 1971.
24. Buss 2000; Grinde 2012.
25. Barkow 2006; Barret ym. 2002; Pievani 2011.
26. Esim. Brown ym. 2003; Brown ym. 2005; Haski-Leventhal 2009; Post 2005.
27. Meier & Stutzer 2008.
28. Esim. Borgonovi 2008; Haski-Leventhal 2009; Thoits & Hewitt 2001; Wheeler ym. 1998.
29. Esim. Dunn ym. 2008.
30. Esim. Borgonovi 2008.
31. Akin ym. 2012.
32. Dunn ym. 2008.
33. Anderson ym. 2014; Borgonovi 2008; Dulin ym. 2012; Meier & Stutzer 2008.
34. Esim. Musick & Wilson 2003; van Willigen 2000.
35. Tanskanen & Danielsbacka 2015.
36. Tanskanen & Danielsbacka 2015.
37. Tanskanen & Danielsbacka 2015.
38. Akin ym. 2012.
39. Saukko & Saari 2011.